

LUCHMANN ZSUZSANNA

„... szürkéből sok szín kikandikál”

MIKLYA LUZSÁNYI MÓNIKA – MIKLYA ZSOLT:
CERKA TINKA ÉS A SZÜRKE LORD

Egmont
Budapest, 2011
80 oldal, 2999 Ft

„Urak és ifjak zakózsebébe / hányféle rózsát tűzött a nyár? / Pirosat, sárgát, bordót, fehéret, / szürkéből sok szín kikandikál” – kering a téren a verslábakból ívelő záródallam, s elegáns, nyugodt háromnegyedes ütemére – mintegy fináléként – angolkeringőt táncolnak a mese szereplői. Mert ez a mese csupa költészet és dallam, ritmus és tánc, dinamizmus és visszafogottság, s nem utolsósorban csupa látvány és varázslat hol élénken lüktető, hol lazúros, hol a szürkéből kikandikáló színekkel, ragyogó fényekkel és komor árnyékokkal, finom átmenetekkel és éles kontúrokkal. S az érzetek keverednek, széles hangskálán zenélnek a színek, megannyi színárnyalatban ragyognak a hangok, az ember a bőrén érzi a lópvidék zsörtölődésre hajlamosító levegőjének hidegségét és nyirkosságát vagy a „selyemfény sugarak simogat”-ásának puha melegségét.

Miklya Luzsányi Mónika és Miklya Zsolt *Cerka Tinka és a szürke Lord* című új könyvének erőteljes szenzuális hatású mesevilága az érzéki tapasztalás ezerféle élményét nyújtja az olvasónak. Egy szinesztéziás világban való megmerítkezés lehetőségét, amelyben nemcsak fénylő, de aranybarna is lehet a mosoly, zöldarany a dallam, csillogóan vidám a reggel vagy éppen fakó a nyugalom. A megképzett mesetér, Kolorító-völgy olyan hely, amelynek színei és fényei a legszorosabb kapcsolatban állnak az ott lakók hangulatának, érzelmeinek, gondolatainak, végső soron boldogulásának alakulásával. A nép boldogságáért pedig természetesen az uralkodók a felelősek. Hogy is hívhatnák őket másként egy egyszerre zenélő és beszélő nevű birodalomban, mint Don Aquarellnek és Donna Pastellának, s mi lehetne más a feladatuk, mint naponta úgy színezni be a világot, hogy abban mindenki boldog lehessen. De mert ők is esendő emberek, saját hangulataik rabjai, az ég és a föld színeit, következőképpen a lakók érzé-

seit nem egyszer pillanatnyi közérzetük alakítja. Szerencse, hogy a völgyben demokrácia van, így a szín-hangulat játék oda-vissza működik: a koloritóiak akaratából elinduló érzelmi állapotváltások képesek felülfesteni Cerkavár urainak képeit.

Ecsethez nyúlni, színeket keverni a fellegvárban csak gyerekeknek nem szabad. Ezt a szabályt szegi meg a kislányuk, Cerka Tinka, amikor – mert unalmasnak találja apja színeit, s egy kis izgalmat, változást akar belevinni a koloritóiak életébe – használja szülei palettáját és festőállványát. A hibát, a természet színeiben keletkező zavart még jóvá lehet tenni egy bocsánatkéréssel, egy mosollyal. Az igazi bonyodalom nem is itt kezdődik, hanem egy magas, szürke, szikár és szigorú nézésű férfi, Árnýúr megjelenésével, aki egy este kúszik fel hangtalanul Don Aquarell műtermébe, mindenütt finom grafitport hagyva maga után. S innentől megváltozik minden. Kolorító igazi ura, Lord Grafith tért ugyanis haza, aki eddig – átengedve az uralkodást kitagadott öccsének – fekete-erdei házában élt, és fakó nyugatomban kémlelte az ónszínű eget, járta a sötét erdőket, mászta a szürke sziklákat. Most – mert túl színesnek és póriának látja birtokát – jogait érvényesítve belefest a szegény rokonok képeibe, átrajzolja a vonalakat, megerősíti az árnyékokat, újrakézeli a kontúrokat. S ahogy Kolorító kezd színtelenedni, ahogy tűnnek fényei, úgy válik népe egyre fakóbbá, szürkébbé, unottabbá és bánatosabbá.

Egyedül Tinka nem nyugszik bele a változásba: nem tud lemondani a vidámságról, a nevetésről, a játékról. Egymás után zökkenti ki a város szóért és hangért felelős polgárait a szürke egykedvűségből. Kihúzza Daktilusból, a szelnótás költőből a legújabb versét, dallamot írat rá Terrakottával, a dallamszerzővel, s kedvet ébreszt környezetében az énekléshez. Zeng a kórus Terrakottával, fiaival, a kis Pianisszimóval és a kamaszodó Forteival, Pulpitussal, a zenetanárral – *„Pedig a légy sötétszürke, / árnyékolt a teste, / mégis, néha belepottyant / a színes levesbe.”* –, s mintha Don Aquarell képeire visszatérnének a színek. A vers, a dallam csak fél tucat ember erőtlen zendüléseként hat, nem képes a várost mozgósítani. Tinka azonban nem adja fel: a Százszorszín parkban kedvesen ráköszönget az emberekre, s azok mintha álomból ébrednének, kezdik felfogni a szavak értelmét. Megindul a harc Kolorító színeinek visszaszerzéséért. Az összefogás, az egymás iránti figyelem ereje lehetetlenné is tenné Lord Grafith erőlködését, ha nem vetné be a küzdelembe csatlósait, Satírt és Radírt, a két portyázó lovagot, akik nemcsak a színeket satírozzák át vagy törlik ki, a fejekben is elsőtétítik a gondolatokat. Ellenük nem használ az emberek legfontosabb fegyvere, az ének, a mondóka, a játék sem. Felőrlődik az ellenállás, némán, színtelenül, egytónusúan végzi mindenki a dolgot: szürke masszává lesz az egész város.

De persze a mesék nem is arról szólnak, hogy minden rendben van, hanem hogy minden rendbe hozható (Boldizsár Ildikó). Hogy az egyensúlyi állapot egyszer csak megbomlik, s valakinek azt küzdelem árán vissza kell állítania. Ám csak az utolsó fejezetekben derül ki, hogy itt már az elején sem volt rendben minden, az egyensúlyi helyzet nem Lord Grafith visszatérésével bomlott meg. Kolorító-völgy színeiről valamikor nem a Cerkavárból gondoskodtak, a színeket naponta kapta mindenki aszerint, hogy éppen mire volt szüksége, mert aki adta azokat, látta az emberek érzéseit, gondolatait. Hogy az életvidám, temperamentumos kis festékáros lánynak, Signorina Temperának miért kellett egykor elhagynia Kolorítót, hogy nevének pusztán hallatán miért megy keresztül a szürke úr (az aranytól az ezüstön át a szivárványig) bonyolult színeváltozáson, hogy miért törődik bele az aranybarna mosolyos kis cigánylány visszahívásába, s mi lesz az önmagával folytatott kétségbeesett küzdelem végkifejlete,

kiderül a folytatásból. Mint ahogy az is, milyen részt vállal mindebben Tinka a barátaival, akik nélkül nincs ereje a legjobb varázsszernek, a játéknak sem. Ők Vilonka, a nyugdíjas lidérc, akit a játék változtatott vissza örökké zsörtölődő reumás kis tévútra vezetőből légiesen könnyed játszi villóvé, és Aranyszőrű Ártány, aki habár repülni is tud, igazi földön járó, aranyszívű, kedvesen bumfordi haspók.

Ha a Miklya szerzőpár könyvéhez a tündérmesék és a műmesék kapcsolatát vizsgáló Boldizsár Ildikónak a proppi meseelmélet alapján felállított mesetipológiája (*Varázslás és fogyókúra. Mesék, mesemondók, motívumok*, JAK-Kijárat Kiadó, 1997) felől közelítünk, benne az asszimilált és specializált tündérmese típusának jellemző vonásait láthatjuk körvonalazódni. Ezt a típust Boldizsár Ildikó szerint a forma eredetisége különbözteti meg a többitől, a specializált tündérmesék ugyanis a hagyományos formákat nem transzformálják, hanem új struktúrákat hoznak létre. „Ők értik és megőrzik a tündérmese bölcsességét, de nyilvánvalóvá teszik annak rejtett egzisztenciális problémáit, artistikummal átítatva a mesei alapformát. [...] Azok a mesék, amelyek nem alapvető életkori sajátosságokra játszzák ki a történetet, nem sémákban, hanem 'életproblémákban' gondolkodnak, a tündérmesékhez képest kevesebb mesei formulát használnak, vagyis nem sztereotipizálják a mű minden vonatkozását, inkább csak annak részleteit. Ehelyett eredeti egészre törekednek, új rendezőelveket alkotnak, melyek azután újszerű szövegekben is jelennek meg a hagyományban élő jelek váratlan kapcsolataiként.” (198. o.)

S ez a mese nem életkori sajátosságokra játsza ki a történetet. Sziporkázó ötletei, finom, hajlékony nyelvi megoldásai, mértéktartó humora, artistikumának gazdag eszközrendszere a legkülönbözőbb korú olvasónak nyújtja a más-más jelentésrétegek feltárulásának élményét. De ugyanannak a jelenségnek a folyamatos működése is betölthet különböző szerepeket a befogadásban. Ilyen például a kötet egyik alapvető nyelvi eljárása, amely a különböző adjekciós alakzatokat hozza játékba és ruhazza fel fontos szövegszervező szereppel. Közülük különösen meghatározó az epifrázis hozzátoldásos, hozzáadásos megoldása és a poliszindeton ismétléses játéka a kötőszókkal. Csak néhány a sokféle variációból. „Úgy tűnt, mindenki teszi a dolgát. [...] De valójában mindenki résen állt. Ugrásra készen. Figyelt. Hogy azonnal lefűlelje az első sötét gondolatot. Visszafogja a becsmérő szót. S észrevegye, ha valaki elveszti a színeit. Ha elsötétedik a tekintete. Elszürkül az arca. Vagy megfakul a hangja. És ugorjon, segítsen. Mert kettőnek mindig könnyebb megszínesíteni a világot, mint egynek. Háromnak meg még inkább. Pláne négynek!” (34. o.) „Hunyózni is izgalmasabb volt így, hiszen az áthatolhatatlan köd még Ártányt is eltakarta. Legtöbbször. Azt meg kifejezetten élvezettel figyelték, ahogy oszlani kezd körülöttük a szürkeség. Mert játék közben ugráltak és nevettek. És persze sikongattak is örömben. Meg tapsoltak. Meg énekeltek. Meg mondókát mondogattak. És ahogy ugráltak, nevettek, tapsoltak és énekeltek, úgy lett egyre vékonyabb a ködréteg. Mintha csak felszívta volna a nevetés. Földbe dőngölte volna az ugrálás. Égbe röpítette volna az ének. Amikor a mondóka következett, már ott ugrált a parkban vagy egy tucatnyi gyerek. És tapsolt. És énekelt. És mondogatta...” (39. o.) Ez a cselekmény ritmusát is szabályozó szövegszervező elv a gyermek befogadó számára egyfelől folyamatos visszatérésével megkönnyíti a megértést, hangzós változatban (felolvasáskor) növeli a zeneiséget, másfelől a gyermeki nyelvhasználat és gondolkodás működtetésével az otthonosság, az ismerősség örömét nyújthatja. És persze a nyelvi humor felismerésének is hathatós eszköze lehet más megoldásokkal együtt, olyanokkal, mint amilyen többek között a szavak első és második jelentéseinek

összejátszása: Vilonka például incselkedve ugrál ágról ágra, akárcsak fénykorában; Árnýúr hangtalanul kúszik felfelé a lépcsőn; Satír és Radír megjelenésével elkenődik az egész város, szürke massa lesz.

A mesekutató és -terapeuta azt mondja, a mese, amelyben az élet alapvető kérdései mutatkoznak meg szimbolikus formában, élni segít és élni tanít (Boldizsár Ildikó: *Mesepoétika. Írások mesékről, gyerekekről, könyvekről*, Akadémiai Kiadó, 2004). A *Cerka Tinka és a szürke Lord* azzal a – történetben rejtőzködő – finom didaxissal, hogy világunkban helye van mindenféle színnek, a legkülönbözőbb árnyalatoknak, függetlenül attól, hogy a teremtő erő vagy a programozott technika hívja-e életre őket. De mert fény árnyék nélkül éppúgy nem létezik, mint színek kontúrok nélkül, csak a teljesség és a közös vállalkozás adhat boldogságot. Mint Kolorítónak, amely ezzel színesebb lett, „mint Tempera idején. Színesebb, mint amikor Don Aquarell és Donna Pastella festette meg hajnalonként az eget. Annál meg főleg színesebb, mint amikor Lord Grafith uralkodott. A sablonszínekről pedig inkább ne is beszéljünk. Most végre megtalálhatta mindenki a saját színeit. Ami leginkább illett hozzá. A lényéhez, a gondolataihoz, vagy éppen a hangulatához. Ha szükségét érezte, naponta kereshetett másikat. Akár napszakonként is. Vagy óránként. Lehetett hajnalban ködös, szomorú, mint Lord Grafith. Reggel áttetszően párás, mint Don Aquarell. Napközben sziporkázó és ötletgazdag, mint Printer. Délben ragyogó, tüzes, mint Tempera. Délután selymesen puha, mint Pastella. S este lehetett csupán egyetlen ecsetvonás, mint Lady Tus.”

Szerzőpáros helyett indokoltabb lett volna korábban szerzőhármast említeni. Kolorító plasztikus világát és megannyi csillogóan színes vagy szürkeségében is markáns figuráját Szalma Edit gyönyörű, papírból készült (épp hogy meg nem szólaló) félplasztikai teszlik még elevenebbé. Meg szerethetőbbé. Meg persze beszédesebbé. Mert jó velük együtt lenni. Meg beszélgetni. Nem csak gyerekeknek.